

1	Uvod.....	3
2	Jevrejsko kulturnonasleđe iz zajednice, model valorizacije	3
2.1	Pregled modela i opšti pregled.....	4
2.2	Faza 1: Obim i angažovanje	4
2.3	Faza 2: Razvoj	4
2.4	Faza 3: Implementacija	4
2.5	Faza 4: Održavanje	5
3	Angažovanje sa temom i u procesu.....	5
3.1	Stvaranje lokalnih grupa zainteresovanih strana i uključivanje lokalnih jevrejskih zajednica	5
3.2	Razvoj metodologije za istraživanje jevrejske kulturne baštine	6
3.3	Organizovanje radionica o inventaru u gradovima PARTNER	7
3.4	Razvoj lokalnih inventara i zajedničkog skladišta materijalnog i nematerijalnog jevrejskog kulturnog nasleđa	7
4	Razvoj proizvoda i usluga zasnovanih na jevrejskoj kulturnoj baštini	7
4.1	Organizovanje radionica za izgradnju kapaciteta i usklađivanje utakmica u gradovima PARTNERA.....	8
4.2	Stvaranje lokalnih portfelja i pilot ideja	8
4.3	Stvaranje sveobuhvatne turističke usluge i portfelja atrakcija i zajedničkih tematskih ruta	8
4.4	Razvoj transnacionalnog akcionog plana tematskih inicijativa za jevrejsko kulturno nasleđe	9
5	Implementacija lokalnih pilota.....	10
5.1	Stvaranje zajedničke strategije vidljivosti.....	10
5.2	Tematske radne grupe na mreži	11
5.3	Izvođenje planiranih aktivnosti pilot projekta	122
5.3.1	REDISCOVER Gastronomija	122
5.3.2	REDISCOVER vođene ture	123
5.3.3	REDISCOVER Obnovljeno jevrejsko nasleđe	155
5.3.4	REDISCOVER Virtualni muzej i izložba.....	166
5.3.5	REDISCOVER Jevrejski festival događaji.....	177
5.4	Strateška evaluacija pilot projekata.....	188
6	Održavanje projektnih proizvoda, iskustava i mreža	188
6.1	Održavanje angažmana lokalne zajednice u prepoznavanju vrednosti jevrejske kulturne baštine.....	189
6.2	Integriranje proizvoda i usluga pilota u turističku ponudu	199

6.3	Potencijal za održivosti razvoj projektnog partnerstva	199
7	Zaključci	19

1 Predstavljanje

Srednja i Istočna Evropa je bila dom jevrejskim zajednicama u razvoju pre Drugog svetskog rata. Njihov broj je rastao, učestvovali su u ekonomskoj proizvodnji, davali društveni doprinos i širili lokalnu kulturnu raznolikost. Iako su tragična previranja sredinom 20. veka i emigracija preživelog stanovništva iscrpeli mnoge od ovih zajednica, njihovi koreni i nasleđe još uvek se mogu pronaći.

Gradovi srednje veličine sa 20 000 - 200 000 stanovnika, za razliku od glavnih gradova i velikih regionalnih centara, imaju ograničeno izgrađeno kulturno nasleđe i male jevrejske zajednice sa očuvanim verskim i kulturnim obeležjima. Glavni izazov za ove gradove je pronaći načine kako da iskoriste ograničenu količinu vidljive jevrejske kulturne baštine i kako je razviti u složene i konkurentne kulturne atrakcije sa potencijalnim turističkim izgledima, koristeći i nematerijalno nasleđe.

Kroz projekat REDISCOVER, devet gradova srednje veličine u Dunavskom regionu saradivalo je da bi se suočilo sa ovim izazovom i izgradilo konkurentsku prednost kroz inovativne inicijative i umrežavanje. Partnerstvo za sprovođenje projekta zasnivalo se na gradovima slične istorijske pozadine sa jevrejskim nasleđem i sličnim kulturnim i turističkim misijama. Partneri na projektu bili su opština Segedin (Mađarska, vodeći partner), Neprofitna organizacija za turizam Segedina i okoline d.o.o (Mađarska), opština Galati (Rumunija), Uprava za svetsku baštinu grada Regensburga (Nemačka), grad Osijek (Hrvatska), Institut za kulturu, turizam i sport Murska Sobota (Slovenija), opština Temišvar (Rumunija), Gradski muzej Subotica (Srbija), opština Kotor (Crna Gora) i grad Banja Luka (Bosna i Hercegovina). Pored toga, opština Subotica, opština Murska Sobota, Jevrejska zajednica Segedin, Jevrejska opština Temišvar, deo Saveza jevrejskih zajednica Rumunije, Jevrejska opština Osijek, Jevrejska zajednica Crne Gore, Jevrejska zajednica Banja Luka i Rumunski institut za istraživanje nacionalnih manjina takođe su bili uključeni u projekat kao tematski partneri.

Tokom trogodišnjeg perioda, projektni partneri su pažljivo istraživali i popisivali materijalno i nematerijalno lokalno jevrejsko kulturno nasleđe sa turističkim potencijalom, razvijali i testirali kulturne proizvode i usluge zasnovane na ponovo otkrivenom nasleđu, procenjivali ih i donosili zaključke za dalju integraciju pilot rezultata u veće nacionalne i međunarodne mreže.

Ovaj priručnik daje pregled i ocenjuje iskustvo projekta REDISCOVER: njegove aktivnosti i rezultate. Pruža smernice i savete gradskim upravama, lokalnim donosiocima odluka, zajednicama, pružaocima turističkih usluga i svima zainteresovanim za otkrivanje i stvaranje koristi od sopstvenog jevrejskog kulturnog nasleđa o tome kako razviti nove kulturne proizvode i usluge kroz učešće zajednice, i kako se ovi proizvodi i usluge mogu preneti na druge lokacije, te

kako se turistička ponuda i međunarodno umrežavanje zasnovano na ponovo otkrivenom kulturnom nasleđu mogu održati i poboljšati.

2 Model valorizacije jevrejskog kulturnog nasleđa iz zajednice

Ovaj model valorizacije jevrejskog kulturnog nasleđa iz zajednice je sinteza projekta REDISCOVER, zasnovan na njegovom trogodišnjem iskustvu. Kroz model valorizacije, metodologija projekta REDISCOVER može se preneti u različita okruženja u Evropi, pružajući priliku evropskim gradovima i regionima da istražuju i razvijaju sopstveno jevrejsko kulturno nasleđe u turističke proizvode i usluge iz zajednice.

2.1 Pregled modela i opšti okvir

Dunavski transnacionalni program je instrument finansiranja Evropske teritorijalne saradnje koji pruža okvir za sprovođenje zajedničkih akcija i razmene politika između nacionalnih, regionalnih i lokalnih aktera iz različitih država članica. Projekat REDISCOVER bavi se **prioritetom 2 Dunavskog transnacionalnog programa**: Podunavski region odgovoran za životnu sredinu i kulturu i **specifični cilj 2.2**: Negovanje održivog korišćenja prirodnog i kulturnog nasleđa i resursa.

Glavni cilj projekta je unapređenje integrisanog upravljanja kulturnim nasleđem i vrednovanja kapaciteta gradova srednje veličine Dunavskog regiona, zajedno sa posvećenim kulturnim i turističkim institucijama / akterima, kako bi se zaštitilo materijalno i nematerijalno jevrejsko nasleđe za buduće generacije, nadograđujući delimično neotkriven potencijal i razvijajući ga u savremena turistička rešenja, istovremeno uređujući njegovu vidljivost, pristupačnost i održivost.

Da bi se postigao glavni cilj, za projekat su identifikovana **tri specifična cilja**:

SO1 uključivanje relevantnih nosilaca procesa u participativni proces sa ciljem prepoznavanja jevrejskog kulturnog nasleđa kao bogatstva i potencijalne atrakcije.

SO2 razvoj novih proizvoda / usluga zasnovanih na jevrejskoj kulturnoj baštini.

SO3 uspostavljanje održive mreže saradnje i promovisanje transferabilnosti rešenja u druge zainteresovane gradove.

Glavni rezultat projekta je ponovno otkrivanje lokalno dostupnih resursa jevrejske kulturne baštine i njihovo pretvaranje u zajednički razvijene sinergijske kulturne i turističke proizvode kroz proces zajedničkog stvaranja (SO2). Kao preduslov za to, organizovan je širok proces uključivanja stejkholdera kako bi se mobilizovalo stanovništvo datog grada, podržalo prepoznavanje vrednosti jevrejske kulturne baštine i stimulisale inicijative odozdo prema gore (SO1). S druge strane, da bi se održala i uvrstila inovativna praksa razvijena i testirana u okviru projekta, uspostavljena je mreža gradova i organizacija za baštinu (SO3).

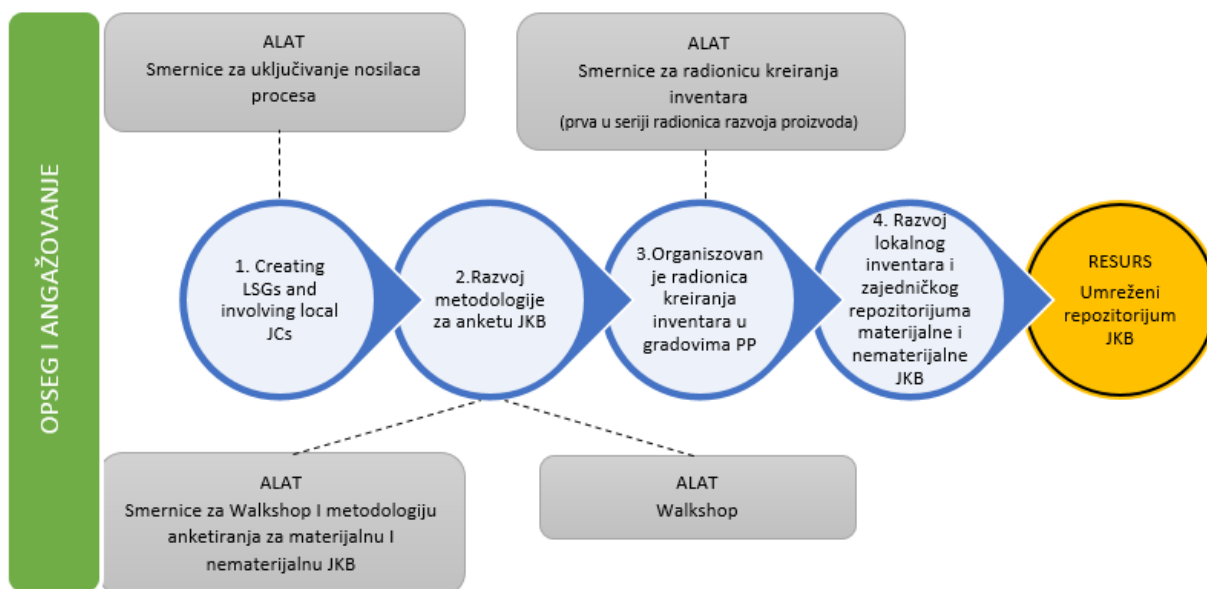
Da bi postigao svoje ciljeve, projekat je napredovao kroz 4 faze: utvrđivanje opsega i angažovanja, razvoj, sprovođenje i održavanje.

Namera je bila da se angažman zajednice (SO1) unapredi sa minimalnog učešća pre projekta na fazu podeljene odgovornosti (*zajedničko upravljanje*) kao održivi ishod projekta kroz *zajedničko istraživanje, zajedničko stvaranje i zajedničko izvođenje*. U istom smislu, razvijeni su novi kulturni proizvodi i usluge (SO2) od niza pojedinačnih dobara jevrejske kulturne baštine kroz faze *nadahnuća, razvijanja ideja, testiranja i poboljšanja i integrisanja u turističku ponudu*. Da bi se olakšao napredak u vezi sa uključivanjem zajednice i razvojem proizvoda, izgrađena je projektna mreža (SO3) okupljanjem radi implementacije projekta, *udruživanjem* zasnovanim na zajedničkim interesima i principima, *uspostavljanjem poverenja* tokom zajedničkog rada i *proširivanjem* kao nastavkom projekta.

Svaka faza projekta temeljila se na metodološkom pristupu, koji je uključivao, prvo, razvoj zajedničkih metodoloških alata na nivou projekta, zatim su se alati koristili za obavljanje aktivnosti na nivou partnerskih gradova i / ili mreže i, na kraju, aktivnosti su rezultirale zajedničkim ishodima, koji su služili kao resursi za naredne faze.

3 Uključivanje u temu i u process

3.1 Stvaranje lokalnih grupa nosioca procesa i uključivanje lokalnih zajednica

Kao prvi korak ka uspostavljanju angažovanja zajednice tokom čitavog projekta, razvijene su **Smernice za uključivanje nosilaca procesa** - REDISCOVER. Prepoznato je da primena predloženih alata i radnih metoda u praksi može zahtevati njihovo prilagođavanje kontekstu

partnera, uzimajući u obzir različite radne kulture i različite pristupe učešću u svim uključenim zemljama.

Uspostavljanje lokalnih grupa nosilaca procesa bila je jedna od ključnih prekretnica uključivanja nosilaca procesa. Iniciran je na Radionici na nivou mreže za uključivanje nosilaca procesa, gde je stvoren koherentan okvir koji će se kasnije primeniti na sličnim sastancima na lokalnom nivou u svakom partnerskom gradu.

Nosioci procesa u projektu su svi oni koji imaju interes ili ulogu u projektu ili na koje projekat utiče. Lokalne grupe nosilaca procesa su varirale u skladu sa lokalnim okolnostima, ali najčešće su uključivale lokalne i / ili regionalne / nacionalne jevrejske zajednice, organizacije za upravljanje destinacijama i turistička preduzeća, naučne i obrazovne institucije, lokalne i / ili regionalne administracije. Lokalni muzeji, druge jevrejske ustanove, institucije baštine, zainteresovane organizacije civilnog društva i predstavnici medija takođe su bili angažovani kada je to bilo porebno.

Početni **lokalni sastanci nosilaca procesa** u partnerskim gradovima odigrali su ulogu u oblikovanju projekta nakon diskusije o metodološkim aspektima odlukama na temu Datoteke lične istorije, serije video zapisa koji će se objaviti na društvenim mrežama i postavljanjem temelja za lokalne repozitorijume jevrejske kulturne baštine.

3.2 Razvoj metodologije za anketu o jevrejskoj kulturnoj baštini

Da bi se inspirisalo otkrivanje pravog potencijala jevrejskog kulturnog nasleđa, za projektne partnere u gradu Temišvaru (Rumunija) organizovana je interaktivna radionica u kombinaciji sa studijskim putovanjem pod nazivom „Walkshop“ (šetnja kroz grad). Cilj Walkshopa bio je da istakne jevrejsko kulturno nasleđe grada domaćina i stimuliše partnere da podele svoje ideje, uvide i iskustva.

uglavnom na materijalne i nematerijalne.

Walkshop u Temišvaru bio je sredstvo za projektne partnere da testiraju metodologiju predloženu u nacrtu smernica, kao i

elemenata jevrejske kulturne baštine koji će se predstaviti tokom šetnje, fokusirajući se najčešće elemente nasleđa, i

Kao pripremni korak za Walkshop, izrađene su **opšte smernice**. Smernice su predložile **kriterijume za izbor**

različite praktične aspekte temišvarskog kruga jevrejskog nasleđa, poput privlačnosti atrakcija za učesnike, rasporeda, izazova u prevozu.

3.3 Organizovanje radionica za kreiranja inventara u partnerskim gradovima

Prateći zajedničku metodologiju za istraživanje materijalnog i nematerijalnog jevrejskog kulturnog nasleđa dogovorenu od partnera na projektu tokom Walkshopa, kao i Smernice za radionice za razvoj proizvoda, u svakom partnerskom gradu organizovane su **radionice za kreiranje inventara**.

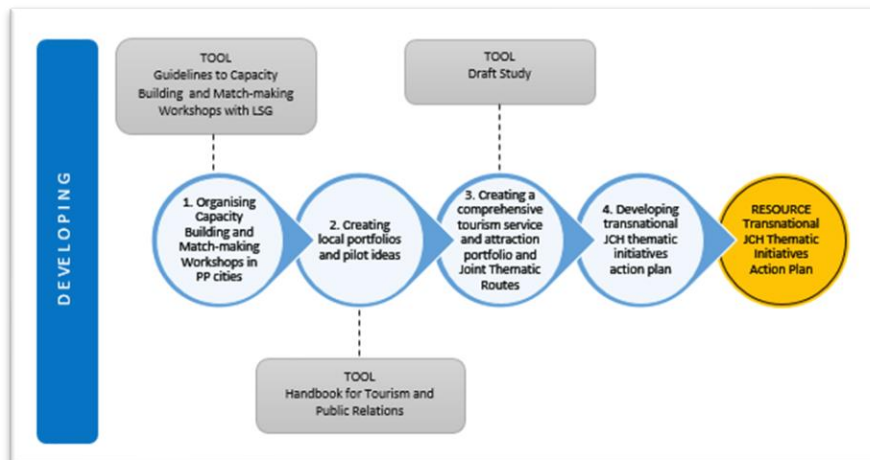
Cilj tih radionica bio je pronaći i identifikovati (ponovo otkriti) postojeće jevrejsko kulturno nasleđe u svakom partnerskom gradu i definisati potencijalne lokalne i zajedničke proizvode kulturnog turizma. Kao rezultat, razvijeni su lokalni inventari jevrejskog nasleđa partnerskih

gradova, koji su stvarni pisani dokumenti u obliku Excel tabela, koji sadrže istaknute (obeležene) elemente nasleđa sa najvećim turističkim potencijalom.

3.4 Razvoj lokalnih inventara i zajedničkog repozitorijuma materijalnog i nematerijalnog nasleđa

Lokalni inventari su se zasnivali na zajedničkom obrascu, tako da su mogli efikasno da se integrišu u **zajednički repozitorijum na Internetu na nivou projekta**. Repozitorijum je Excel datoteka u kojoj je svaka grupa elemenata jevrejske kulturne baštine predstavljena u posebnom radnom listu, koji ukupno sadrži 254 materijalna i 470 nematerijalna elementa jevrejskog kulturnog nasleđa.

4 Razvoj proizvoda i usluga zasnovanih na jevrejskoj kulturnoj baštini

4.1 Organizovanje radionica za jačanje kapaciteta i usklađivanje radionica u partnerskim gradovima

Proces participativnog zajedničkog stvaranja imao je oblik niza radionica za razvoj proizvoda.

Smernice za pripremu i sprovođenje serije radionica za razvoj proizvoda sugerisale su da se u svakom partnerskom gradu organizuju tri vrste radionica za - inventar, jačanje kapaciteta i usklađivanje. Opšti cilj radionica bio je promocija i povezivanje lokalnih

kulturnih inicijativa, razvoj kompetencija uključenih aktera, identifikovanje i širenje najboljih praksi, razvoj kreativnih inicijativa koje vrednuju neiskorišćeni potencijal nasleđa, kao i omogućavanje efikasne kulturne saradnje i razmene znanja kako na nivou partnerskog grada, tako i na nivou projektnog partnerstva.

Cilj **radionica za jačanje kapaciteta** bio je razviti veštine upravljanja baštinom i saradnje kod učesnika i obučiti ih o metodologiji razvoja proizvoda kulturnog turizma i poslovnom planiranju. **Radionice uparivanja**, međutim, trebale su da koriste znanje prikupljeno tokom inventara i radionica jačanja kapaciteta i da koriste prikupljene elemente inventara jevrejske kulturne baštine.

4.2 Stvaranje lokalnih portfolija i pilot ideja

Na osnovu lokalnih inventara jevrejske kulturne baštine i radionica za razvoj proizvoda, svaki grad partner razvio je svoja **lokalna portfolija potencijalnih turističkih proizvoda** povezanih sa jevrejskom kulturnom baštinom. Tipičan lokalni portfolio sadrži sažetak procesa rada radionica za razvoj proizvoda, profil grada sa fokusom na jevrejsko kulturno nasleđe i turističku industriju, pregled dostupnih turističkih usluga i proizvoda i ideja za njihov razvoj zasnovanih na jevrejskom kulturnom nasleđu, kao i predloge za sprovođenje takvih projekata. Lokalni portfoliji su dalje korišćeni kao glavni referentni dokument za sve inicijative za razvoj turističkih proizvoda i usluga zasnovanih na jevrejskoj kulturnoj baštini. Pilot ideje u najužem izboru su dalje razvijane i primenjene u sledećoj fazi projekta.

4.3 Stvaranje sveobuhvatnog portfolija za turističke usluge i atrakcije i zajedničkih tematskih ruta

Nakon razvoja lokalnih portfolija, u Osijeku je u septembru 2019. godine organizovana **Zajednička radionica za razvoj proizvoda**. Sastanak je označio novi korak u razvoju zajedničkih turističkih inicijativa zasnovanih na jevrejskoj kulturnoj baštini na nivou

projekta. Na radionici koja imaju za cilj proizvod na međunarodnom sveobuhvatnog

osnovu rasprava i sporazuma na razvijena su dva glavna dokumenta stvaranje sinergije između pojedinih lokalnom i regionalnom / nivou kroz uspostavljanje tematskog okvira.

Sveobuhvatni zajednički turistički portfoliji usluga i atrakcija partnerskih gradova pružili su obrazloženje kako svi elementi jevrejske kulturne baštine identifikovani u lokalnim portfolijima mogu biti raspoređeni u 6 kategorija, a zatim reorganizovani u 5 klastera sa ciljem izgradnje lokalnih mreža i mreža saradnje na nivou projekta.

Nacrt studije pružio je dodatne korisne informacije o lokalnim / regionalnim / međunarodnim informativnim uslugama i prodajnim mrežama za kulturni / baštinski turizam, kao i o lokalnim / evropskim / globalnim tematskim rutama jevrejskih i drugih kulturnih mreža.

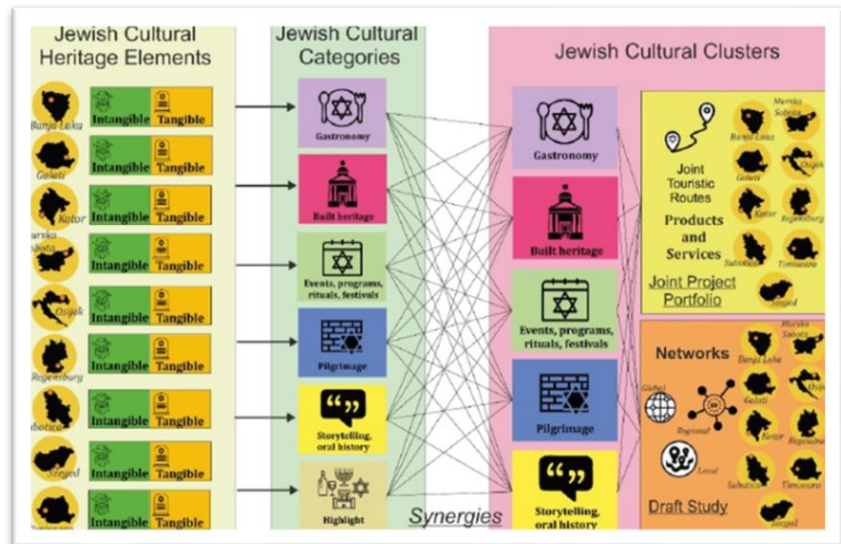
Koncept predstavljen u Sveobuhvatnom zajedničkom portfoliju turističkih usluga atrakcija i Nacrtu studije konačno su odobrili projektni partneri tokom **Radionice tematskih ruta** u Banjaluci u februaru 2020. godine. Zbog epidemije COVID-19 teme i pilot ideje su modifikovane.

Okvir za koji se na kraju rešilo da se dalje razvija kroz Akcioni plan sadrži **5 zajedničkih tematskih ruta** koje su u skladu sa 4 kategorije i klastera:

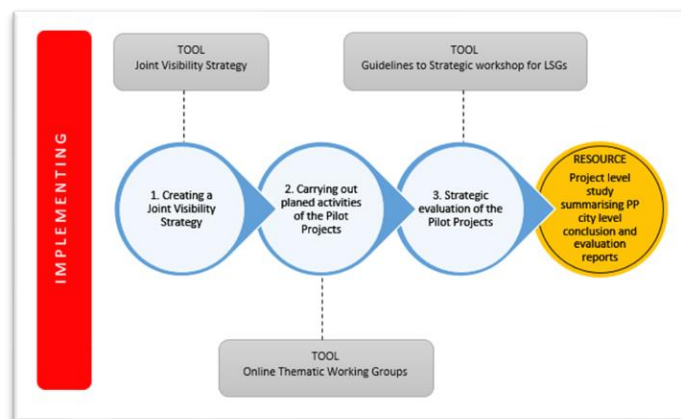
1. Gastronomija
2. Obilazak sa vodičem (arhitektonsko nasleđe)
3. Ponovno kreirano jevrejsko kulturno nasleđe (arhitektonsko nasleđe)
4. Jevrejski festivalski (manifestacije, programi, rituali, festivali)
5. Virtualni muzej i izložba (pripovedanje, usmena istorija).
6. Sveobuhvatni zajednički portfolio turističkih usluga atrakcija i Nacrt studije pružili su osnovu za detaljno planiranje i sprovođenje pilot aktivnosti tokom naredne faze implementacije.

4.4 Razvoj transnacionalnog akcionog plana tematskih inicijativa za jevrejsko kulturno nasleđe

Transnacionalni akcioni plan za inicijative u vezi sa jevrejskim kulturni nasleđem imao je za cilj stvaranje održivih poslovnih modela od tematskih ruta i njihovu integraciju u veće nacionalne i evropske tematske mreže. Akcionim planom se precizira priroda aktivnosti koje se sprovode radi postizanja ciljeva projekta. Opisuje izvodljiv tok pilota korak po korak: vremenski okvir, uključene nosioce procesa, dostupnost i korišćenje elemenata i izvora jevrejske kulturne baštine. Akcioni plan se sastoji od sledećih elemenata: informacije o klasterima, uključeni gradovi partneri, pilot projekti, korišćeni elementi jevrejske kulturne baštine, sinergije i zbirka aktivnosti. Akcioni plan je više od priručnika za partnere o načinu primene pilot projekata. Takođe pruža lako prilagodljive modele koje svi zainteresovani akteri u razvoju turizma mogu primeniti u drugim gradovima. Stoga je osigurana replikabilnost pilota i razvijenih rezultata u različitim lokalnim okolnostima.

5 Implementacija lokalnih pilota

5.1 Stvaranje zajedničke strategije vidljivosti

Zajednička strategija vidljivosti je urađena paralelno sa Akcionim planom za podršku razvoju i uvođenju novih turističkih proizvoda i usluga. Zajednička strategija vidljivosti sadrži lokalno i

zajednički primenljive metode vidljivosti i platforme za potencijalne lokalne / zajedničke turističke proizvode i tematske rute jevrejskog kulturnog nasleđa, dok istovremeno definiše kriterijume i proces integracije u međunarodne onlajn / oflajn turističke službe informisanja i prodaje. Proces razrade Zajedničke strategije vidljivosti započeo je pripremom početnog prikupljanja marketinških metoda i platformi vidljivosti primenljivih na turizam kulturnog nasleđa. Zatim su pripremljene detaljne smernice za sprovođenje Radionica o vidljivosti za nosioce procesa, o tome kako uključiti grupe lokalnih stejkholdera u proces odabira akcija vidljivosti koje će se primeniti za marketing lokalnih i zajedničkih turističkih proizvoda jevrejske kulturne baštine. Tokom radionica učesnici su razgovarali o primenljivim rešenjima, ponudili primere dobre prakse i identifikovali potencijalne mere vidljivosti. Zajednička strategija vidljivosti zasniva se na prikupljenim nalazima sa radionica o vidljivosti za nosioce procesa.

Zajednička strategija vidljivosti primenjuje isti okvir vidljivosti za određivanje ciljeva, ključnih poruka, ciljnih grupa, komunikacionih aktivnosti, odgovorne osobe i rasporeda za svaki pilot projekat. Pored toga, Zajednička strategija vidljivosti donosi **naziv projektnog brenda i slogan**. Konačno, Zajednička strategija vidljivosti se priprema za marketing i mere vidljivosti Zajedničkih tematskih ruta – definiše njihove konkurentne prednosti, predlaže marketinške metode i mere vidljivosti i postavlja zajedničke strategije brendiranja.

5.2 Onlajn tematske radne grupe

Da bi se koordinirale pripreme i implementacija pilota, da bi jedni drugima pružili pomoć, a zatim da bi se procenilo i podelilo iskustvo pilota, osnovane su mrežne **onlajn tematske radne grupe** za svaki tip turističkih proizvoda ili usluga datog partnerskog grada odgovornog za određenu tematsku rutu. Vođe grupa su izabrane tokom projektnih sastanaka na osnovu konsenzusa, uzimajući u obzir zadatke, pilote i iskustvo i stručnost kandidata o datoj oblasti.

Tokom projekta održana su dva sastanka Opšte onlajn tematske radne grupe i u međuvremenu nekoliko sastanaka Specifičnih onlajn tematskih radnih grupa koji su bili usredsređeni na svaku pojedinačnu tematsku rutu. Sesije, koje su trajale od 45 minuta do 1,5 sata, dokumentovane su pomoću print screen funkcije, ocrtavanja i ograničenog snimanja u skladu sa Opštim propisom o zaštiti podataka.

Umrežavanje i diskusije u okviru onlajn tematske radne grupe omogućili su proces recenzije od strane kolega. Tehnika „kritičnih prijatelja“ korišćena je za precizno podešavanje planiranih aktivnosti i otkrivanje problema, čime je doprinela održivosti i održivosti pilota. Onlajn tematske radne grupe su se tokom pandemija COVID-19 pretvorile u posebno praktičan format za saradnju, jer su mnoge planirane aktivnosti morale biti preuređene zbog zahteva za fizičkim distanciranjem dok su mogućnosti za susret i pomoć od lokalnih partnera bile vrlo ograničene. Virtuelni format koji se koristio za sastanke, zajedno sa zahtevima za fizičkim distanciranjem, takođe je olakšao razvoj virtuelnih proizvoda, koji su sami po sebi otvorili nove mogućnosti za razvoj publike.

5.3 Izvođenje planiranih aktivnosti pilot projekata

5.3.1 REDISCOVER Gastronomija

Segedin – Kuvar na nivou projekta - Adventures in the Jewish Gastronomy of the Danube Region: Kuvar je objavila Neprofitna organizacija za turizam Segedina i okoline d.o.o i predstavlja jevrejsku gastronomiju partnerskih gradova, te pruža priliku za promociju jevrejskih kulturnih vrednosti projektnom regionu. Može se koristiti u privatne svrhe, poslužiti kao osnova za kulinarske radionice ili inspiracija za jelovnik lokalnih restorana.

Regensburg – Lokalni kuvar - “Jüdische Küche erzählt” (otkrivena jevrejska kuhinja): Opština Regensburg odlučila je da kreira kuvar da bi prikupila lokalne jevrejske recepte i ispričovala priče o receptima i ljudima su ih preneli. Pilot se, s jedne strane, fokusira na emocionalne osobine, lične priče, koje su vrlo efikasne u prenošenju nematerijalne kulture, a s druge strane uklapa se u trend kulinarske umetnosti.

Subotica - Portfolio o knjizi receptata gospođe Martona Rosenfelda iz 1923. godine: Domaćice, recepti, tradicionalni način vođenja jevrejske kuhinje i košer pravila koja je regulišu predstavljaju neistraženi deo kulturnog identiteta grada. Gradski muzej Subotica obavezao se da će stvoriti

koji

reprint autentičnog jevrejskog kuvara sa novim dizajnom.

Galati - Mini e-kuvarica i strimovana radionica za kvanje: Pilot je realizovan u okviru REDISCOVER jevrejskog kulturnog festivala, koji je bio posvećen stubovima jevrejskog kulturnog nasleđa: gastronomiji, arhitektonskom nasledstvu, kulturnim

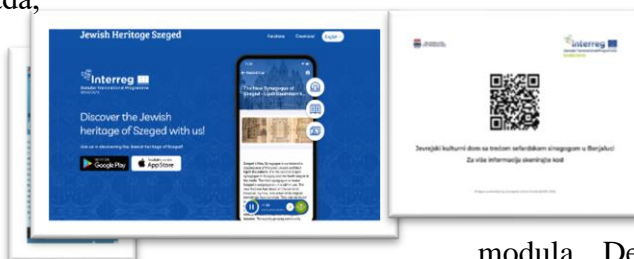
manifestacijama i usmenoj istoriji. I kuvar i radionica nude ne samo širok spektar recepata, već i zanimljive informacije o jevrejskoj istoriji, tradiciji i ritualima.

Kotor - Gastro događaj: Upoznavanje građana i turista sa jevrejskom tradicionalnom kuhinjom: Gastronomsku manifestaciju koja je ugostila jevrejske predstavnike Crne Gore i predstavila jevrejsku kuhinju organizovala je i emitovala Nacionalna TV Crne Gore 20. decembra 2020. Pilot je imao ulogu širenja opšteg znanja o jevrejskoj kuhinji i košer pravilima, takođe omogućavajući gledaocima da saznaju više o lokalnom jevrejskom životu.

5.3.2 REDISCOVER vođene ture

Segedin - Mobilna aplikacija: Grad Segedin je želeo da stvori novu, svestranu mobilnu aplikaciju za samostalne obilaske kako bi omogućio istraživanje elemenata bogate materijalne i nematerijalne jevrejske kulturne baštine grada,

kao i da proširi već postojeći turistički portfolio grada. Kompleksna mobilna aplikacija Jewish Heritage Szeged dostupna je na četiri jezika (engleski, mađarski, rumunski i srpski), na iOS i Android platformama, i sadrži tri glavna

modula. Deo I je obilazak proširene stvarnosti Jevrejskim grobljem u Segedinu, deo II je AR obilazak Nove sinagoge u Segedinu, a deo III je virtuelna mapa grada jevrejskog kulturnog nasleđa.

Banja Luka - IKT rešenja za ponovno kreiranje uništenog jevrejskog nasleđa: Grad Banja Luka stvorio je IKT rešenja za ponovno kreiranje jevrejskog kulturnog nasleđa. Među njima su i QR kodovi koji pružaju informacije o tome kako su izgledale sinagoge u Banjaluci. Ploče sa QR kodovima postavljene su u Jevrejskom kulturnom centru i na digitalnoj tabli u centru grada. QR kodovi pružaju informacije o istoriji četiri sinagoge koje su nekada postojale u Banjoj Luci i o jevrejskoj zajednici toga doba. Mobilna aplikacija prikazuje tačne lokacije sinagoga. Virtuelna

šetnja pruža

informacije o jevrejskim prodavnicama i kućama koje su nekada bile u centru grada, kao i priče o njihovim vlasnicima.

ili ljudima koji su tamo živeli. Staza je napravljena kao „slagalica“, tako da se može prilagoditi željama grupe ili pojedinog turista.

Murska Sobota - Jevrejski put Murske

Sobote: Pilot je rezultirao izradom vodiča.

Obuhvata 15 lokacija jevrejskog nasleđa u Murskoj Soboti. Za svaku lokaciju postoji

kratak opis, slikovni materijal i zanimljive priče o mestu

Osijek - Virtuelni obilazak jevrejskog Osijeka: Grad Osijek i njegov pridruženi partner, Jevrejska zajednica Osijek stvorili su informatički alat za samostalne obilaske kako bi posetioци istražili bogato materijalno i nematerijalno jevrejsko kulturno nasleđe grada. Nova alatka pruža

svojim korisnicima višeslojni tekstualni, vizuelni i audio sadržaj. Naracija i tekst su na hrvatskom i engleskom jeziku. Obilazak obuhvata 20 lokacija jevrejske kulturne baštine, uglavnom u centru grada.

Subotica - onlajn mobilni vodič Jevrejskog nasleđa: Platforma razvijena tokom pilota je hibridna aplikacija sa veb HTML / JS / CSS programiranjem i mobilnim iOS-om i Android-om. Sadrži 12 lokacija jevrejskog kulturnog nasleđa od interesa i medijski sadržaj za svaku lokaciju: prikazani tekst (do 500 karaktera), audio datoteke (3000 pisanih tekstova / audio mp3 datoteke do 2 minuta) i galerija od 3 fotografije. Tekstovi su dostupni na pet jezika- na srpskom, mađarskom, engleskom, hebrejskom i kineskom.

Subotica - Obilazak Subotice iz ženskog ugla: Ideja pilota bila je da kreira promotivni video koji prikazuje jevrejsko kulturno nasleđe Subotice iz perspektive mladih kako bi privukli različite tipove turista. Video je napravio mali tim mladih ljudi u organizaciji lokalne omladinske zajednice. Prikazuje mladu devojkicu koja šeta gradom i posećuje poznatije i manje poznate zgrade jevrejskog nasleđa, a dostupan je na tri jezika.

Subotica – Vođeni obilazak jevrejskog groblja: Rezultat pilota je prvi vodič o subotičkom groblju koji je ikad objavljen za lokalne turističke vodiče i samostalne obilaske. Bogato ilustrovana knjiga na 48 stranica predstavlja jevrejske običaje sahranjivanja, simbole, grobnice i mapu groblja.

Temišvar - HerStory - Jevrejski Temišvar, ženska perspektiva: Vođeni obilazak je ruta koji uključuje mesta u Temišvaru gde su lokalne jevrejske žene ostavile traga: od ženske galerije u sinagogi do dirljivih spomen-obeležja ženama, majkama i ćerkama na jevrejskom groblju. Priča priče o neverovatnim ženskim pionirima, kao i o domaćicama, i ilustruje život jevrejskih žena, uklapajući ga u opštu istoriju jevrejske zajednice u gradu.

Regensburg – Vodič: Jevrejski tragovi u Regensburgu: Opština Regensburg objavila je kulturni vodič „Jevrejski tragovi u Regensburgu“ kao glavnu publikaciju koja prati jevrejske

lokalitete i istoriju u Regensburgu. Vodič je uvod u lokalnu jevrejsku istoriju i život, namenjen je ljudima koji uopšte nemaju ili imaju malo predznanja o njemu, i daje dobar pregled lokalne materijalne i nematerijalne jevrejske kulturne baštine. Paralelno sa pilotom, opština Regensburg je takođe kreirala mapu grada „Otkriveno

jevrejsko nasleđe - obilazak Regensburga“, koja je osmišljena tako da pokaže prepoznatljiva jevrejska mesta u Regensburgu i da prenese njihovu istorijsku i aktuelnu važnost.

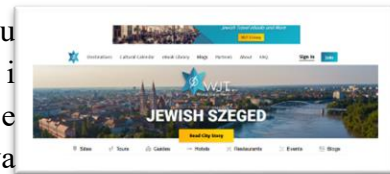
Subotica – Portfolio: Jevrejska Subotica: Knjiga je sažetak informacija pronađenih tokom projekta i sadrži i materijalne i nematerijalne elemente jevrejske kulturne baštine u Subotici. Obuhvata teme kao što su lokalna jevrejska kulturne, privredne i umetničke znamenitosti, ljudi i događaji. Knjiga je dostupna na srpskom i engleskom jeziku, u štampanom obliku i elektronski.

Banja Luka – Vodena tematska tura: Prva ikada vođena tura jevrejske kulturne baštine Banjaluke i dodatne brošure za sve lokalne turističke vodiče zainteresovane za turu su stvorene kao pilot aktivnost.

Segedin - Segedinski gradski portfolio na veb sajtu World Jewish Travel: World Jewish Travel je neprofitna organizacija sa sedištem u Izraelu, koja pruža

inovativnu i sveobuhvatnu digitalnu platformu za promociju jevrejskih kulturnih putovanja i pomaže korisnicima da otkriju i iskuse jevrejsko nasleđe širom sveta. Kao rezultat saradnje opštine Segedin i te organizacije, Segedin se pojavljuje kao nova destinacija na međunarodnoj turističkoj stranici sa punim gradskim portfolioom.

Osijek - Profil grada Osijeka na veb sajtu World Jewish Travel: World Jewish Travel je

neprofitna organizacija sa sedištem u Izraelu, koja pruža inovativnu i sveobuhvatnu digitalnu platformu za promociju jevrejskih kulturnih putovanja i pomaže korisnicima da otkriju i iskuse jevrejsko nasleđe širom sveta. Kao rezultat saradnje grada Osijeka i World Jewish Travel, Osijek je prvi grad iz Hrvatske predstavljen na sajtu. Portfolio Osijeka uključuje zanimljiva mesta vezana za jevrejsku kulturnu baštinu, kao i zanimljive i tragične lične i porodične priče bivših i sadašnjih članova

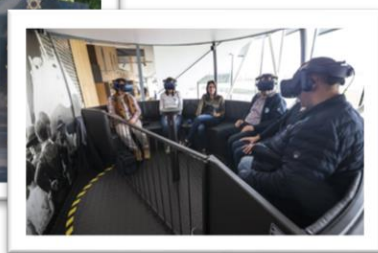

Jevrejske zajednice Osijek.

Kotor - Obrazovne radionice: Obrazovne radionice za turističke vodiče Kotora bile su planirane da budu za širu javnost i zainteresovane turističke vodiče za Crnu Goru.

5.3.3 REDISCOVER ponovo kreirano jevrejsko nasleđe

Murska Sobota - Informativna ograda groblja u Murskoj Soboti: Ideja pilota bila je da se postavi ograda na Jevrejskom groblju u Murskoj

Soboti s ciljem zaštite groblja, sprečavanja njegovog skrnavljenja, simboličnog ukazivanja na njegovu izvornu veličinu i vizuelnog predstavljanja priče jevrejske zajednice u Murskoj Soboti.

Murska Sobota - 3D vizuelizacija nekadašnje jevrejske sinagoge u Murskoj Soboti: Sinagoga u Murskoj Soboti sagrađena je 1908. godine na osnovu planova Lipota Baumhorna, poznatog mađarskog arhitekta jevrejskog porekla. Srušena je 1954. godine zbog njenog postepenog propadanja i pošto u gradu nije postojala aktivna jevrejska zajednica nakon Drugog svetskog rata. Ideja pilota bila je da stvori 3D vizuelizaciju nekadašnje sinagoge u Murskoj Soboti kako bi se ponovo otkrilo i predstavilo ovo izgubljeno blago jevrejske kulturne baštine.

Osijek - Konzervatorsko istraživanje (elaborat) jevrejskog Gornjeg grada u Osijeku: Konačni cilj pilota je rekonstrukcija jevrejskog groblja i njegovo predstavljanje kao nove atrakcije za posetioce i turiste. Budući da su jevrejska groblja, kako u gornjem, u donjem gradu pojedinačno zaštićena područja kulturne baštine, konzervatorska istraživanja bila su neophodan korak ka njihovoj fizičkoj rekonstrukciji.

groblja

tako i

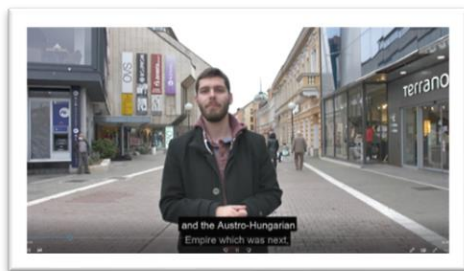
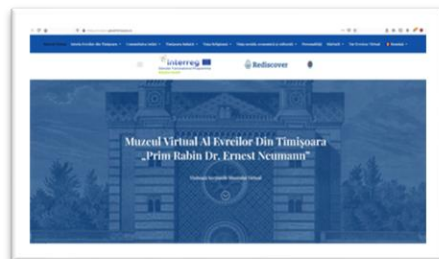
Kotor – Istraživanje o crnogorskim Jevrejima: Publikacija „Jevreji u Kotoru na osnovu arhivskih zapisa XV-XX C.“ upotpunjuje istraživanje o poreklu Jevreja u Kotoru, njihovim porodičnim istorijama, kao i otkriće gotovo zaboravljene jevrejske nematerijalne kulturne baštine u gradu.

5.3.4 REDISCOVER Virtuelni muzej i izložba

Temišvar - Virtuelni muzej jevrejskog Temišvara „Rabin dr Ernest Neumann“: Virtuelni muzej predstavlja istoriju jevrejske zajednice Temišvara, prikazujući sve aspekte jevrejskog života, od religije do tradicije, kulture, usmene istorije i košer hrane.

Regensburg – Spomen obeležje spaljivanja knjiga u Regensburgu: knjižne ograde: Knjižne ograde su grafička i kreativna instalacija sa smislenim sadržajem. Stoje na ulici Nojfarplac u Regensburgu, trgu na kome je nekada bila srednjovekovna jevrejska četvrt. Instalacija nudi informacije putem QR kodova, koji povezuju korisnika sa veb

stranicom na kojoj se mogu naći sve informacije o knjigama, ali i o životu Jevreja u Regensburgu.

Banja Luka - Virtuelna izložba ličnih priča: Banja Luka je kreirala virtuelnu izložbu nematerijalne jevrejske kulturne baštine grada, sa fokusom na lične priče jevrejskih porodica i njihov doprinos ekonomskom i kulturnom razvoju grada.

Segedin - Izložba na otvorenom o poznatim lokalnim Jevrejima pod nazivom Zaboravljena lica: Izložba „Zaboravljena lica: 12 + 1 legendarnih ličnosti iz jevrejske prošlosti Segedina“ bila je poseban kulturni događaj koji je predstavio trinaest istaknutih ličnosti koje su imale segedinske korene. Njihove lične priče prikazane su u obliku dvodimenzionalnih statua u prirodnoj veličini, otpornih na vremenske uslove (u visini od 160 cm i širini od 90 cm) sa opisima na engleskom i mađarskom jeziku.

Osijek - Osječka izložba o dr Hermanu Vajsmanu pod nazivom Priča o zaboravu

(Sećanje): Izložba zaostavštine dr Hermana Vajsmana predstavlja vredna umetnička dela, biblioteku, numizmatičke predmete i jevrejske tradicionalne ritualne predmete. Takođe opisuje stanje osiječkog društva pre Drugog svetskog rata, poštovanje i ugled osiječkih Jevreja i doprinos koji su dali razvoju grada i prosperitetu.

Subotica – Muzejska izložba: Svakodnevni život Jevreja u Subotici: Nova izložba u Gradskom muzeju Subotice predstavlja organizovanu prezentaciju i prikaz izbora predmeta iz muzejskog depoa, upotpunjenu kolekcijom ponovo otkrivenih priča istaknutih članova subotičke jevrejske zajednice.

Kotor - Izložba jevrejskog materijalnog i nematerijalnog kulturnog nasleđa u Kotoru:

Izložba jevrejskog kulturnog nasleđa u Kotoru otvorena je u galeriji Pomorskog muzeja Crne Gore. Kroz 23 izložbena panoa (100x70cm) predstavljene su različite tematske celine koje se odnose na arhivska svedočenja o Jevrejima na teritoriji opštine Kotor od 15. do 20. veka, i jevrejsko kulturno nasleđe u opštini Kotor nastalo tokom 19. i 20. veka.

5.3.5 REDISCOVER Jevrejski festival

Regensburg – Scenario za pozorišnu predstavu: Opština Regensburg je zadužila lokalnu mladu pozorišnu ekipu za izradu scenarija i koncepta kratke pozorišne predstave na nemačkom jeziku u trajanju od 40-60 minuta, pod nazivom *Kamemereyt* (uspomene / sećanje na jidišu). Predstava se bavi (lokalnom) jevrejskom istorijom i prilagodljiva je bilo kojoj sceni (zatvorenoj i otvorenoj) i publici. Premijera je planirana za jun 2021.

Regensburg - Festival: Evropski dan jevrejske kulture: Opština Regensburg odlučila je da se prvi put pridruži Evropskom danu jevrejske kulture. Glavni cilj bio je učiniti lokalnu jevrejsku kulturu (materijalnu i

nematerijalnu) vidljivom i dostupnom kroz niz aktivnosti. Festival se održao 13. septembra 2020. godine, u okviru Evropskog dana jevrejske kulture.

Segedin - Jevrejske festivalske manifestacije u Segedinu - Avanture kroz jevrejsku kulturu:

Poznate ličnosti koje predstavljaju savremenu jevrejsku kulturu pozvane su da izvedu svoja dela i podele lična razmišljanja vezana za jevrejske običaje i kulturu u nizu od ukupno šest manjih događaja između 17. septembra i 26. novembra, 2020.

Murska Sobota - Dani jevrejske kulture na lokaciji u Murskoj Soboti: U periodu od 7. do 22. septembra u Murskoj Soboti u okviru Evropskih dana jevrejske kulture 2020. organizovana su tri događaja koji promovišu jevrejsku kulturnu baštinu.

Galati - Ponovo otkrijte Jevrejski kulturni festival: Umesto Jevrejskog kulturnog festivala održanog uživo, stvorena je ista elemente kao i festival na festivala organizovan je postavljena na namensku veb stranicu (radionice, emisije, intervjui i pripovedanje, obilazak).

onlajn platforma koja je uključivala licu mesta. Najveći deo aktivnosti fizički, snimljen je, i

uvodne pesma numere Pesme

Kotor - Koncert jevrejske muzike: Sastojao se od reči o projektu i 7 muzičkih numera od kojih je prva bila horsko izvođenje „Jevrejske pesme“, a ostale su instrumentalna dela jevrejskih kompozitora. su izveli profesori i učenici muzičke škole „Vida Matjan“.

5.4 Strateška evaluacija pilot projekta

Faza implementacije projekta zaključena je strateškom evaluacijom pilot projekata. Sa tim ciljem su u partnerskim gradovima organizovane strateške radionice za grupe lokalnih nosilaca procesa. Da bi se pomoglo partnerima u planiranju, pripremi, sprovođenju i dokumentovanju radionica na nivou projekta su razvijene **Smernice za pripremu i sprovođenje strateških radionica za lokalne samouprave.**

Na osnovu inputa prikupljenih tokom strateških radionica sa nosiocima procesa organizovanih u svakom partnerskom gradu, sačinjeni su **zaključni izveštaji** za svaki od pilot projekata koji rezimiraju lokalna iskustva i nalaze procesa razvoja i primene proizvoda, i pružaju ideje za promociju, marketing i održivost pilot kulturnih proizvoda i usluga iz zajednice.

6 Održavanje projektnih proizvoda, iskustva i mreža

Projekat se završava pripremom Priručnika za vrednovanje jevrejskog kulturnog nasleđa iz zajednice što je glavni rezultat razvijen tokom faze **održavanja**. Priručnik daje pregled iskustva stečenog na projektu, doprinoseći tako održivosti projektnih rezultata.

6.1 Održavanje uključenosti lokalne zajednice u prepoznavanju vrednosti jevrejske kulturne baštine

Da bi ponovo otkriveno jevrejsko kulturno nasleđe, kao i svako drugo nasleđe, zaživelo, mora se aktivirati Ciklus nasleđa. Dok razmišlja o iskustvu stečenom tokom projekta REDISCOVER, model ciklusa nasleđa pomaže u proceni koji su procesi ciklusa nasleđa aktivirani, i u kojoj meri.

Projekat REDISCOVER napravio je veliki korak u otkrivanju, razumevanju i ponovnom vrednovanju jevrejske kulturne baštine gradova partnera, kao i u podizanju svesti o doprinosu Jevrejske zajednice razvoju njihovih gradova. Da bi se Ciklus nasleđa i dalje kretao, preduzimaće se dalji koraci za brigu o ponovo otkrivenom jevrejskom kulturnom nasleđu, uživanje u njemu i traženje njegovog daljeg i dubljeg razumevanja. Razvoj turističkih proizvoda i usluga zasnovanih na jevrejskoj kulturnoj baštini je koristan u ovom pogledu.

6.2 Integrisanje pilotskih proizvoda i usluga u turističku ponudu

Turistički proizvod je „kombinacija materijalnih i nematerijalnih elemenata, kao što su prirodni, kulturni i veštački stvoreni resursi, atrakcije, objekti, usluge i aktivnosti oko određenog centra od interesa koji predstavlja srž mešavine marketinga destinacija i kreira sveobuhvatno iskustvo posetilaca, uključujući emocionalne aspekte za potencijalne potrošače. Turistički proizvod se procenjuje i prodaje kroz kanale distribucije i ima životni ciklus". Otuda, uspeh i održivost novog proizvoda ili usluge uglavnom zavise od dva aspekta. Jedan od njih je koliko privlačno iskustvo za posetioce predstavlja, a drugo je koliko je efikasno integrisan u postojeću turističku ponudu.

Budući da se turizam dešava na destinacijama, novi proizvodi / usluge moraju se procenjivati u kontekstu određenog grada-odredišta. Ovo potpoglavlje priručnika za vrednovanje daje pregled potencijala različitih vrsta proizvoda / usluga zasnovanih na jevrejskoj kulturnoj baštini stvorenih tokom projekta.

6.3 Potencijal za održivost i razvoj projektnog partnerstva

Mreže u turizmu rastući su međunarodni fenomen zbog svog potencijala da prevaziđu fragmentiranu prirodu turističke ponude. S obzirom na ovo, projekat je od samog početka bio vođen partnerskim odnosima. Umrežavanje se odvijalo na četiri glavna nivoa.

Prvo, projekat je angažovao lokalne jevrejske zajednice i pokrenuo interakciju između članova jevrejske zajednice i onih koji to nisu, ali su spremni da dele jevrejsku nematerijalnu kulturnu baštinu.

Drugo, projekat je sadržao neke osnovne elemente klastera, praksu tipičnu za MSP, koja žele da dobiju pristup resursima i tržištima i da optimizuju konkurentsku prednost, npr. kroz zajednički razvoj proizvoda i mere vidljivosti.

Treće, tokom implementacije projekta pokrenuti su kontakti, pa čak i praktična saradnja sa brojnim međunarodnim (jevrejskim) baštinskim i turističkim mrežama. Takvi savezi doprinose

podizanju profila destinacija, pomažu u jačanju vidljivosti turističkih proizvoda sa ciljem da se dopre do šire publike potencijalnih posetilaca.

I na kraju, ali ne najmanje važno, u projektu je učestvovalo 9 gradova koji predstavljaju 8 zemalja Dunavskog regiona. Takva prilično široka međunarodna mreža istorijskih gradova sa zajedničkim projektnim iskustvom može dalje širiti pristup projekta susednim regionima projektnih partnera.

7 Zaključci

Razmišljanje o dostignućima projekta sugerise da je projekat REDISCOVER aktivirao proces prepoznavanja vrednosti lokalnog jevrejskog kulturnog nasleđa partnera u projektu. Glavni napredak je postignut u podizanju svesti lokalnih nosilaca procesa i šire javnosti o jevrejskoj kulturnoj baštini njihovog grada, koja je često bila nepoznata i skrivena. Ovo je prvi korak ka vrednovanju njihovog istorijskog okruženja, brizi o njemu i uživanju u njemu, što dalje generise želju za još boljim razumevanjem. Neki kulturni proizvodi i usluge zasnovani na jevrejskom kulturnom nasleđu, nastali iz pilot aktivnosti projekta, imaju potencijal da se razviju u proizvode održivog turizma, posebno jevrejska gastronomija i festivali. Konačno, partnerstvo uspostavljeno tokom projekta između lokalnih nosilaca procesa, kao i projektnih partnera, ima potencijal da raste kao Zajednica prakse, ako partneri nastave interakciju u oblasti jevrejske kulturne baštine.

Zajednice su u centru očuvanja nasleđa. A projekat REDISCOVER zasnovan je na pristupu da je učešće zainteresovanih strana suštinski faktor za uspešan razvoj održivih turističkih proizvoda zasnovanih na zajednici. Kada je reč o jevrejskom kulturnom nasleđu u doba posle Holokausta, glavni izazov za gradove sa nekada uspešnim jevrejskim zajednicama je taj što su njihovi potomci uplašeni i često imaju vrlo ograničene resurse da sačuvaju i koriste svoje nasledstvo. Prema tome, lokalno jevrejsko kulturno nasleđe može se održavati i prenositi na buduće generacije samo ako ga ceni i o njemu brine šira zajednica sugrađana. Ponovno otkrivanje je prvi korak ka ovom cilju. To nije samo dragoceno, već je i obavezujuće.